

Patriotska osećanja vezana za državni tim, i gledanje na njega kao na predstavnika otadžbine, smatraju se poželjnim i sistematski se neguju. Problemi, međutim, nastaju kada navijači, sledeći istu logiku, u timovima nižeg ranga vide predstavnike manjih društvenih grupa — nacija ili regionala. Nacionalizam i fanatičko navijanje imaju veoma srodnu psihološku osnovu — težnju da se vlastiti identitet nade u široj grupi, koja će se glorifikovati i kojoj će se služiti, a to utapanje u jednu grupu praćeno je netrpeljivošću prema drugim grupama, makar i ne bilo suštinske razlike između njih — protivnici su čim su drugi i drugačiji. Takmičenje između timova koji su postali predstavnici svoga naroda ili nacije više zato liči na »rat bez pucanja« nego što vodi zbližavanju tih naroda. — Ako tome dodamo povećanu anonimnost i izloženost manipulaciji, onda fudbalski stadion postaje idealni poligon za izazivanje i ispoljavanje nacionalizma.

Medu našim ispitanicima, na pitanje šta misle o vezi između navijanja i ispoljavanja nacionalizma, jedna trećina ne vidi takvu vezu i poriče je, a ostali je vide kod »zaludenika« a ne kod »normalnih« navijača. Pri tom se nacionalizam češće pripisuje tudim nego svojim navijačima (»U Beogradu nije povezano, ali jeste u Splitu, Zagrebu, Prištini«). Jeden otvoreno izjavljuje: »Naravno da veza postoji, zbog toga i navijam.«

Kada se govori o antagonističkim klubovima, i bez nacionalističkih izjava jezik je ostrašen, govori se o »vekovnoj mržnji«, kako »mrze nas a mrzimo i mi njih« i sl. Sportski klubovi nastoje da kultivisu vlastitu navijačku publiku, organizuju je, uz to da podstaknu sportskije navijanje i smanje broj incidenta, pa svaki klub predviđa i »rad sa navijačima«. Tako, Klub prijatelja JSD »Partizan« postoji u Beogradu od 1978. godine kao udruženje gradana. Po rečima njegovog sekretara, okuplja oko 30 000 navijača, od toga više od trećine mlađih, najviše između 17 i 20 godina. »Partizan« im sa svoje strane spremi iznenadenja (recimo, čestitka za Novu godinu — nekome to bude i jedina čestitka koju dobije), dovode poznate

sportiste na razgovor u klub, organizuju godišnju priredbu pod nazivom »crno-bele noć« sa bogatim zabavnim sadržajem i programskim delom u kojem se afirmativno govorio o klubu i njegovim uspesima. Partizanovi navijači odazivaju se na lokalne radne akcije, jesenje čišćenje stadijona, ili renoviranje veslačkog kluba na Adi Ciganliji. »Partizan« je 1986. g. imao omladinsku radnu brigadu sastavljenu od sportista JSD »Partizan« i navijača iz čitave Jugoslavije. Neki navijači koji su povezani sa klubom prijatelja »Partizana« sastaju se jednom nedeljno u prostorijama kluba, tu se najčešće skupljaju pre utakmice, dogovaraju se o navijanju, prave zidne novine i nude svoju pomoć klubu. Slične klubove navijača imaju i ostali veliki klubovi širom zemlje.

Pošto najveću pažnju i zanimanje novinara i istraživača privlače fanatični navijači (a zaključci se obično uopštavaju na navijače uopšte), uobičajeno je da se za ponašanje navijača, pa i za samo njihovo navijanje za neki klub, objašnjenja traže u njihovoj ličnosti i u psihološkim mehanizmima identifikacije i kompenzacije. Ali čak i za takve izuzetne navijače i za njihove ispadne, a naročito za umerenje navijanje (a takvo navijanje je najčešće!), treba voditi računa i o drugačijim uzrocima. Spomenemo samo neke od njih.

Pre svega, interesovanje za fizičku aktivnost spada među najraširenija interesovanja na omladinskom uzrastu. Ono se ispoljava u ličnom bavljenju sportom i rekreativnoj i praćenju sportskih priredbi, i u istraživanju Pantića i saradnika (1981) konstatovano je kod 76% mlađih. Iz takvog interesovanja, druženja sa sportom ili sa onima koji se sportom aktivno bave, lako proistekne zanimanje za spor-

tske rezultate, opredeljenje za jedan tim i navijanje za njega. Dalje, navijanje je kod nas deo tradicionalnog obrasca provodenja slobodnog vremena, koji mladi u procesu odrastanja zatiču u svojoj okolini i skoro automatski usvajaju, učenjem po modelu, od svojih očeva, rodaka, vršnjaka. Oko sporta deluje čitav niz snažnih sredinskih, socijalnih faktora. Razvija se po dnevним listovima i nedeljniciima posebna »divlja književnost« koja se bavi sportom i koja prerasta u deo novog folklora (vidi Čolović 1986). Može se govoriti i o sprezi sporta i politike, pri čemu je, kako ističe Koković (1986), sport mnogo manje zainteresovan za politiku nego politika za sport. Brojni klubovi i marketing-slужbe zadužene su za animaciju i prodaju klubskih oznaka (ploče, kasete, uniforme i sprave za navijanje, privesci za ključeve...). od fudbalera se planski stvaraju medijske zvezde i junaci novog Olimpa. U fudbalskim navijačima prepoznato je neiscrpno tržište, pa se preko mas-medija otvoreno podstiče i navijanje i nadmetanje u potrošnji klubskih boja i znakova. Kada se pojedinac nade u gravitacionom polju svih ovih snažnih sila, a naročito ako im je duže izložen, uskoro će početi da ispoljava ponašanje koje nekom nenavijaču (od koga se u početku nije razlikoval sem po interesovanju za sport) mogu izgledati čudna, preterana i prouzrokovana, njegovim posebnim sklopom ličnosti. Na navijače utiču i situacioni faktori kakvi su npr. uključenost u ogromnu masu, zajednička radoš zbog pobede, ogorčenje zbog poraza itd. Ovi faktori utiču na čovekovo osećanje i ponašanje bilo da deluju u navijačkom ili nekom drugom kontekstu. Neko može da takve stimulanse aktivno traži, ali i ko ih ne traži biće im izložen i njima ponesen.

- 1) iz »Intervju« br. 138/1986
- 2) iz intervju u »Non-u«, br. 599/1987
- 2) »Intervju«, br. 138/1986
- 3) »Intervju« br. 138/1986

Čolović, I. (1986): *Divlja književnost*. Nolit, Beograd  
 Hortleider, G. (1987): Ritual na stadionu: junak i žrtva. *Gledišta*, 5–6, str. 105–120  
 Koković, D. (1986): Sport bez igre. *NIO Univerzitetske riječi*, Titograd  
 L'Bon, G. (1910): *Psihologija gomila*, izdanje Gece Kona, Beograd Pantić, D., Joksimović, S., Džuverović, B., Tomanović, V. (1981):  
 Interesovanja mlađih. *Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije*, Beograd,  
 Veugelers, W. (1987): Samo su još navijači u napadu. *Gledišta*, 5–6, str. 83–104.  
 Zajić, G. (1986): *Sportska publika*. U: Mihajlović, S., Marković, V., Zajić, G. i Manojlović, Z.: *Beogradani o sportu i olimpijadi*, SOFK-a Beograda, Beograd

## beogradski šminkeri

### ratka marić

U našem uzorku ispitano je 68 beogradskih šminkera a evo i dobijenih rezultata: među njima nešto je manje (43%) mladića nego devojaka (57%). Većina njih su bili učenici (50%) i studenti (31%). Kao i kod panka, potkulturni stil šminkera širi se na uzraste mlađe od onih koji su obuhvaćeni istraživanjima. Većina su vrlo dobro (40%) i odlični (40%) učenici. Najveći broj potiče iz viših (najviši slojevi gaje i pankere) društvenih slojeva.

Zajednička osobina po kojoj se prepoznaje šminker jeste izgled. Odeća, frizura i nakit predstavljaju »vrstu neverbalne komunikacije« (Barthes, 1977.) među šminkerima, izgled (image) određuje gotovo sve. Uvek su doterani, moderni, eleganti, maštoviti, mirisljavi itd. Neophodna im je super odeća. Po nju se putuje u inostранstvo. Skupa je i nosi označke poznatih svetskih proizvodaca.

Beogradска šminkerska scena »raslojena« je po nosiocima (*tinejdžeri, studenți*). Isto tako ni stilski nije jedinstvena. Ima onih koji su opredeljeni za urednu spoljašnost, neupadljivu eleganciju, profinjene i skupocene detalje koji svedoče o ukusu i statusu njihovih vlasnika i onih koji u okviru šminke žele da »furaju otkačen«, neobično stilizovan izgled koji podrazumeva »ludačke frizure«, »ogromnu kolčinu šminke u svaku dobu dana i noći«, »tone prstenja, narukvica«, obavezne minduše itd. Za art-rok, i dark-rok struju može se reći da preuzimaju (prestilizuju) neka uspela rešenja pankerske potkulture. Sve neformalne grupe šminkera odabiraju označke alternativnog, modernog, maštovitog i nastoje da ih upgrade u svoj izgled. Zadržavaju za sebe pokazatelje onog što je skupo, kvalitetno, originalno, itd. Žele da »ukus za luksuz« što nepos-



rednje »vežu« za svoj imidž. Samim tim, ono poznato, već videno, domaće jeftino, napadno, ružno, dronjavno, prljavo itd. ne dolazi u obzir, projektuje se medu odba-

čene neformalne grupe i može da pripadne samo suprotstavljenom stilskom obrazcu.

»Najsjpektačularnije ispoljavanje stila kod šminkera je u njihovom izgledu« Pored vizuelnog učinka, važni su zvučni efekti koji ih privlače. »Svi slušamo istu muziku i svi imamo iste fore oblačenja.« Nešto kao »zvanična muzika šminkera« ne postoji, niti se može govoriti o zvuku koji pripada samo njima i koji je pravljeno »specijalno za njih« da bi izrazio njihova shvatana. Izbor muzike koju slušaju je samostalan i nije uvek predvidljiv. Najčešće se čuje »dopadljiva, pevljiva muzika, brzi ritmovi na granici žanra, diskomuzika, pop-muzika, domaći i strani »hitovi«. U našem istraživanju najviše su navodili »nuj vejv« i elektro-pop, od grupe Talking Heads, Spandau Ballet, Simple Minds, Depeche Mode, Ultravox, Visage, Classic Novoux, Modern Talking, Wham, Bronsky Beat, The Smiths, Fashion itd. Slušaju Madonu, Stinga, od starih Briana Ferrya, Rolling Stones itd. Iako se slušaju i domaće grupe Haustor, Film, Boa, Laki pingvini, U škripcu itd. gotovo niko nije smatrao potrebnim da navede neku od njih.

Moderan izgled, prepoznatljiv zvuk i osobit način ponašanja beogradskih šminkera nema za cilj da provočira okolinu. Naprotiv, oni žele da je odobrovaju »očaraju«. Stalo im je da »privuku pažnju« ne da bi izazvali šok, odvratnost, agresiju itd. Bitno im je nešto sasvim drugo, da proizvedu dobre vibracije: odobravanje, prihvatanje, prijatnost ponekad zadivljenost i oduševljenje. Žele da pridobiju okolinu: »Oni koji nas shvataju to su pravi ljudi«. Otvoreno traže i isprobavaju načine kako da se dopadnu sebi i pruže primer ostalima. Sesnaestogodišnja šminkerka piše: »po svom ponašanju ne odudaramo od današnjeg normalnog sveta. Naše ponašanje je sasvim skladno sa današnjim vremenom, moglo bi se istaći da je za primer (pankerima, hevi-metalcima i svima ostalima)«.

U neformalnim grupama šminkera podjednak je broj mladića i devojaka. Kao u nekim ranijim potkultura u kojima se »kultura mladih devojaka« posmatrala, kao »kultura spavaće sobe, mesta gde se devojke sastaju, slušaju muziku, uče jedna drugu tajnama šminkanja, vežbaju nove igre, porede seksualna iskustva, kritikuju odeću jedna drugoj i ogovaraaju« (Frit. 1987.) i u nekim grupama šminkera preovlađuju devojke i kamerne druženja. »Ista interesovanja, sličan način razmišljanja dovode ih na ista mesta«. Okupljaju se u kafićima, picerijama i diskotekama koje su trenutno u modi. U vreme našeg istraživanja navedeni su: Zlatni papagaj, KB, obično obližnji kafić preko puta gimnazije ili faksa. Od diskoteka na ceni su bili: KST, Akademija, Zvezda, Luv, Amadeus, Taš. Ekskluzivni krugovi šminkera znaju šta se dešava po beogradskim »nught klubovima«. U muzičkoj sezoni 1985/86., mogli su se sresti i na koncertima klasične muzike. Šminkerka vole da se okupljaju u stanovima, prave »party«, žurke, video projekcije, bridž turnire itd. Kada izlaze »na svež vazduh« to je Trg Knez, Kališ, SKC, uglavnom centar grada.

Zajedno su zbog »zezanja i provoda«, »Setamo«, »blejimo«, »odvajamo ribe«, »jurimo frajere«, »ogovaramo«, »šištimo«, »časkamo«... Najviše i najčešće pričaju o oblačenju: »da li je šminkerski da nešto obuće« i sl. Od ponudnih tema,

»svetska moda to je ono što volimo«: škola se spominje: sport ih osobito ne privlači; redovno prate top liste, muzika je stalna tema: »čini nas sretnim«; seks je jedna od tema; politika izaziva najmanje interesovanja: »tu reč ne koristimo u razgovoru«. »To nas ne interesuje jer još nismo dorasli tom shvatanju.«

Gotovo svi ispitivani (86%) šminkeri sasvim su zadovoljni životom kojim žive: »odgovara mi takav način života«. Na barometru zadovoljstva oni su vrlo (28%) i uglavnom (20%) zadovoljni u procentu većem od prosečnog (zadovoljniji od njih su hakeri i pripadnici verskih sekti) Zadovoljni su i krugom ljudi u kojem se kreću: »dobro se osećam sa njima«, »pričinjavaju mi zadovoljstvo, uvek se nešto dešava«. Ludiraju se, izlaze zajedno, druže se spontano: »Možemo o svemu da razgovaramo«. Za njih je najvažnije »dobro životarenje«, »veselost« i da nema »nekih mračnih ideja«. »U iskazima tipa najvažnija je zabava, biti lep i dopadati se, u nezainteresovanosti za političko i ostala teška razmišljanja, u konformističkim stavovima... šminkersko ponašanje zaista možemo da dovedemo u vezu sa porukama mode«.

Uobičajeno je »svakodnevno«, »umerno« pijenje alkohola. Količine su »normalne«, nema preteranog opijanja: »ako se neko napije opravdani su razlozi«. Otvoreno navode da se u nekim krugovima uzima slabija droga: »marihuana«, »hašiš« (šit) — »ništa žeće«, retko LSD i »hors« (heroin). Zanimljiv je njihov komentar: »Drogu uzimaju samo teški snobovi — lovaši — koji ne znaju šta će sa parama«. Za razliku od njih »prosečni šminkeri vole da »smrču« a retko se fiksaju, obično iz radoznalosti«.

Retko su spremni da navedu konkretne nazive omiljenih filmova i knjiga. Vole »dobre« filmove a »dobri« su oni koji se njima svidaju. »Gledam sve što je dobro«, »muzičke, filmove o grupama, kriminalističke«. Uži krug tzv. art-šminke prati alternativni film, savremenu video-produkciju i nekomercijalni film. Od knjiga čita se »sve što je trenutno trend« i »zanimljive, aktuelne knjige koje izazivaju neka osećanja«. Spominju samo prezimena pisaca, naslovi dela se podrazumevaju: Kundera, Keneti, Mišima, D. Tomas, S. Mom, Stendal, Dickens. Od filmova naveli su: Paris Texas, Amadeus, Glad za krvlju i Ljudi mačke. Uzori su im glumci (Richard Gérard) manekeni, pevači (D. Bovi, Sting, Madonna, Mik Džeger), i mladi Velike Britanije.

Pod uticajem stranih časopisa i masovnih medija, neformalni krugovi šminkera, svaki za sebe, prihvatali su ponešto od već gotovih rešenja koja nude italijanski, francuski, američki, nemački i japanski modni centri. Za dinamiku scene važna su i tumačenja britanskog neoromantičnog imidža, ideja i pogleda na svet. Deo šminkera, obuhvaćen našim istraživanjem, u tome je prepoznao »način izgradnje svoje ličnosti«. Dosta je onih koje je privukla novost: »Tražio sam nešto novo«, »Bili smo novi — alternativni.« Sedamnaestogodišnji šminker priznaje »želeo sam da promenim sebe«. Bilo je i takvih kojima je poziv na stil i pozu odgovarao da bi prikrili glad za posedom i nedostatak kultivisanosti. Preovladalo je priznanje: »Volim lepo i skupo da se oblačim« i naišno sročena želja da »nam svima bude lepo!«

Sasvim je razumljivo da nema zahteva za izmenom stanja u grupi, niti su svesni

mogućnosti da bi njihovo ponašanje moglo da bude još nekakvo, drugačije. »Ovakvo je dobro. Samo neki od njih napominju da bi želeli da se »izmeni odnos medu ljudima u grupi, da budu iskreniji da ima više onog stvarnog druženja«. Jasno im je da se to »malo teže nalazi«. Takmiče se međusobom »ko ima bolju šminku i garderobu«. Traži se pomoć kada se pravi žurka »neko skuplja ploče, snima trake, donosi strane časopise, žurnale«. U grupi nema vode: »Niko ne želi da dozvoli komandu nad sobom«. Veliki je broj onih koji se žale da medu šminkerima ima dosta »foliranata«. Smatraju da se treba boriti da bude »više pravih šminkera«. Otvoreno sugeruju osećaj za elitizam, a potrebu za podvajanjem dosledno zadovoljavaju. To objašnjava otkud procesi raslojavanja unutar šminkerske potkulture scene. U našem istraživanju šminkeri su jasno iskazali zahtev »da foliranti odu«. Smatraju da bi trebalo pooštiti kriterijume pomoću kojih bi se grupa »iščistila« od skorojevića i ljudi koji se foliraju. Jedna šminkerka nudi i »kriterij za deklarisanje« strogih šminkera od lažnih: oni treba »zaista da budu materijalna i duhovna elita«. Većina smatra da će šminkera uvek biti, jer ih je uvek bilo: »Pa, ljudi su oduvek voleli da izgledaju lepe i bolje od plebe.«

Zapažanje naših anketara je da veliki broj šminkera nije htelo da učestvuje u ispitivanju. Oni koji su pristajali davali su najčešće vrlo škrte odgovore. Manji broj, naizgled ortodoksnih, šminkera odbio je da učestvuje u istraživanju objašnjavajući da oni nisu šminkeri. Razlog se može tražiti u odbijanju da se identificuju sa grupom čiji naziv može da izazove negativan prizvuk.

Većina anketiranih šminkera sebi i svojoj neformalnoj grupi spremno pridaje upravo one osobine koje, za posmatrače, imaju negativno značenje. Npr. »Nosimo samo skupu garderobu iz inostranstva, gledamo na ostale sa visine, pričamo najviše o modi i oblaženju.« Pravi šminkeri poistovećuju se sa odabranim stilom života. Bez kompleksa i predrasuda iskazuju svoj stav. U njemu, oni ne vide ništa loše. Ne osećaju krivicu zbog onog što imaju i što im je dostupno. Ne preuzimaju odgovornost za one koji nisu, koji nemaju, koji neće. Neki put su ravnodušni, češće trijumfuju nad tuđom nemocu. Najčešće reče da se bave ničjom nemogućnošću (»Ni ne trebamo ne trebamo nikoga«, Film, Zajedno). Ne sumnjuju u pravednost i prednost vlastitog izbora. Jedna šminkerka to ovako povezuje: »Svoja interesovanja smatram ispravnim jer ovo opredeljenje zahteva i određen način ponašanja.«

Spremni su da objasne kako su postali šminkeri i da izlože svoje provereno šminkersko »rođoslovno stablo«: »Sasvim spontano sam prvo postala, pa shvatila da sam to i uvek sam se družila i družim se sa takvim ljudima, a to su mi bili i roditelji.« Iako šminkeri nerado priznaju da pripadaju ovoj neformalnoj grupi ispoljavaju snažnu potrebu za konformističkim identitetom i podrškom: »Našla sam sebe u tom društvu koje je bilo iz škole ili sličnih interesovanja.« Najviše je odgovora u kojima se mladi poistovećuju sa ovim potkulturalnim stilom: »Šminkerka sam zato što sam takva, tako sam odrasla i vaspitana, tako živim, volim lepo da se oblačim. Jednostavno takva sam i takvo društvo mi odgovara i u njemu se ja pokazujem.«

Mada prihvataju stav da »šminker« označava posebnu vrstu mladih koji vole da se lepo i skupo oblače, »koji drže da sebe« i estetskih efekata, poznaju one koji dele slične stavove i druže se sa njima, neki šminkeri uporno poriču

osećanje grupne pripadnosti. Smatraju da je pogrešno govorito o šminkerima kao o pripadnicima neformalne grupe. Isto tako suvišno im je »insistiranje na imenu grupe«. Doživljavaju sebe kao članove prijateljskih grupa koje nisu zasnovane na zajedničkom »šminkerskom« identitetu. On se naknadno ispoljava i primećuje. To nije najvažnija unutrašnja spona već spoljašnje obeležje za nešto drugo.

Prema njihovim rečima, jednostavno hoće da žive »alternativnim načinom života«, šminkerskim. Druže se sa ljudima sličnim sebi. Među njima ima i takvih koji su za stilski »čistu« grupu: »Družim se samo sa šminkerima.« Oni govore o kružu prijatelja, društvu i, kako sami kažu, »posebnim vrstama« šminkera. To objašnjava podatak koji smo dobili da se šminkerji najčešće okupljaju u manjim (4-10) »proverenim« grupama. Ovo društvene koje se dobro poznaće između sebe još od ranije, iz detinjstva, kraja, škole, sa faksa, »nije poželjno proširivati« pridošlicama. Naprotiv, javlja se potreba za sužavanjem kruža, pooštravanjem zahteva, strogim odbiorom itd. Tendencija »iščiščavanja« kružova, sumnjičavost prema pridošlicama i želja za zatvaranjem jako je naglašena u pojedinačnim odgovorima šminkera. Neformalne šminkerske grupe dosta se razlikuju među sobom. Čak i najsličniji kružovi postaju kritički raspoloženi, rezervisani i zatvaraju se jedni prema drugima.

Da bi bio prihvaćen u svojoj neformalnoj grupi, šminker mora da deli isti pogled na svet, da voli istu muziku, da se uljubno ponaša, lepo izgleda i da potiče iz imućne porodice. To još uvek nije sve. On mora i da se dopadne društvu. Među šminkerima važe prećutna pravila i dodatna merila vrednovanja osobina zahvaljujući kojima određeni šminkerski kružovi slove kao nedostižni: »Bitno je da sam sa ljudima koji su mog kulturnog nivoa, materijalnog statusa, sličnih ideja.« U ovim kružovima zahteva se »ponašanje sa stilom«. Na primer, »Ne može neko da se super obuče a da psuje.«

Prava šminkerka »treba da bude obrazovana, zanimljiva, šarmantna«. Lažnjaci ili »foliranti« su »oni koji umeju da se obuku ali ne znaju da se ponašaju«. Ako si »nabacio tekstil« ti još nisi postao šminker — bilo bi prvo pravilo ove »neizbezne« provere unutar stila. Ako u društvu učestaju »montiranja«, maskiranja, prikrivanja i »opsednutost folirantima«, to je siguran znak da su šminkerji u blizini. »Šminker se predstavlja onakvim kakvi u stvari nisu, druže se iznad svih i smatraju da ne treba da se druže sa pripadnicima ostalih grupa«. Potreba da se odredi i prihvati »onaj pravi« i pronade i odbaciti »onaj ko je lažan« je način na koji se odražava napetost u ovim kružovima. Da bi sebe i druge uverili u sopstvenu autentičnost i izuzetnost prisiljeni su da stalno, iznova, nabavljaju nove, nesumnjive »dokaze« da su u »toku« da prepoznaju znake duha vremena, da održavaju »nivo« priređuju skupove na kojima će promovisati plen, umeće i status. A povremeno, kad to nisu u stanju moraju nekog, između sebe ili sa strane, svejedno, da »provale«, da proglaše lažnim, grešnim nepoželjnim, folirantom, varalicom ili bar »narodnjakom«, džiberom, dodošom itd.

Ovo neprekidno bavljenje sobom kao da skriva nešto čime ne mogu da se razmeću i što je lakše kritikovati i ako zatreba korigovati na drugom. Zainteresovanost za druge smanjena je u korist beskonačne manipulacije sopstvenom pojavnosću. Dugo sublimirana i estetizovana samokontrola, nije ni jednostavan ni svakom pristupačan izbor. Posvećenost modnom obrascu i njegovim prolaznim, promenljivim obeležjima i težnja za večnim vrednostima su u suprotnosti. Potreba za sigurnošću, unutar šminkerskog kruža, izložena je neprekidnim proverama i represivnim očekivanjima. Ovo su tek početni paradoksi kojima se dobrovoljno iz-

lažu poklonici ovog potkulturnog stila kod nas. To se može razumeti i kao »posledica toga što šminkerji nisu predstavnici ikonografski i ideo-loski utemeljenog pokreta, koji bi, kao mnogi od šezdesetih godina na ovom bio sproveden u naše prostore kao gotov proizvod.«

Upitani šta misle o drugim grupama, šminkerji ne izdvajaju grupu koja bi im bila slična. O pripadnicima drugih neformalnih grupa »ne razmišljaju«. Tvrde da ih oni »ne interesuju«. Ipak, zapažaju podozrivost vršnjaka i tumače reakcije drugih grupa. Najrazličitijim od sebe vide pankere i hevi-metalce, koje u većini slučajeva žestoko odbacuju. »Odvratni su« im zbog izgleda i primitivizma. Pankeri su za njih »ljigavi, glupi, ružni«. Smeta im što vode »neodređen način života«, i to što su »grubi, agresivni, divlji i žestoki«. Isto tako, pokazuju odbojnost prema »seljacima«, »džiberima«, a nerviraju ih i oni sasvim obični, »umerenjac«, normalni.

Prema drugim vrstama neformalnih grupa imaju stavove slične kao nečlanovi. Izuzetak je stav prema pristalicama novih religija i navijačima. Iako veliki procenat (70%) šminkera ne zna



nista o tome, prema novim religijama imaju pozitivniji stav od ostalih neformalnih grupa. I religioznost šminkera je povisena u odnosu na opštiju uzorak. Njihov opis »života u snovima« na zemlji u nekim detaljima poklapa se sa onim obećanim »rajskim« životom, istina zasluzenim tek na nebu. Prema navijačima imaju negativniji stav od grupe ne-članova. Pre svega, zapažaju njihove negativne osobine. Za šminkere nije na vrsta konkretnog društvenog angažmana nije poželjna. »Angažovan sam indirektno — svojom pojmom — ne interesuje me poseban angažman.« Sve što su spremni da ponude jesu brižljiv rad na sopstvenom imidžu, ustupci unutar »kruža« kojem pripadaju, takođe, dolaze u obzir jer je očigledna briga »da im bude lepo« dok su zajedno.

Stariji ih, po njihovom mišljenju, uglavnom gledaju prijateljski, sa zanimanjem i simpatijama. Neki put, kad »preteraju« — »mladost ludost« je sav komentar odraslih. Nema grđnje, psovke, grubosti već smešak pun razumevanja. Retko ko od odraslih ih gleda »sa mržnjom«. A i zašto bi? Šminkerji ne prave probleme, oni znaju kako treba sa odraslima. Pokušali su se prvo zapovesti sveta odraslima: budi uredan i pristojan! A znaju »by heart« i ostalih osam.

Cini im se da ih mnogi vršnjaci »ne vole«, da im »zavide«, da ih »ogovaraju«, neki put i »potkradaju«. »Mislim da nas ne vole jer i mi nij-

gleamo sa visine.« Jedna šminkerka je »ladno« objasnila ovo »nasladjivanje« tuđom oskuđicom i nedovoljnošću: »Mrze nas što imamo imidž a oni su neizvijeni a nemaju ni love.« Šminkerji su uvereni da im vršnjaci »nisu dorasli«. Ne znaju kako to da se poneko iz anonimne mase običnih usuđuju da, iz sve snage, »prezire« šminkere. Kada ne žele da shvate otkud negativan stav vršnjaka prema njima, tumače ga kao pokazatelj tude zavisti. Zbunjuju ih oni »odvažni« koji ne samo što ne frkaju zavidljivo nego »ih ne primećuju«. Najgori slučaj za šminkere je kad ih »izbegavaju«. Biti ravnodušan prema šminkeru, »oboleti« neslućenim mamcima i »oglušiti« se o neodoljive signale mogu samo upućeni, »osoljeni« i posvećeni (nečem drugom, naravno).

I u drugim našim sredinama pojavljuju se kružovi mladih tzv. »krema«, »jet-set«, originalnim etiketama okićena deca, kojima je stalo da se izdvoje po svom izgledu i statusnim obeležjima. Medu stilovima života koje prihvataju zagrebački srednjoškolci izdvaja se onaj koji su Fulgoši i Radin u svom istraživanju (1982) označili kao »dokoličarenje, potrošnja i pomodarstvo«. Pripadnike tog stila autori su opisali kao one koji vreme provode u kafici ili disco-clubu, najčešće razgovaraju o modi, suprotnom polu i seksu, njihov džeparac je prilično visok a veruju da sreća zavisi od kupovnih mogućnosti.

Beogradski šminkerski kružovi poznaju ekstremne predstavnike ovog stila života. Među njima ima i takvih koji neku osobinu razvijaju do karikature. Posedovanje ili neposedovanje strane marke postaje pitanje života i smrti, snažan izvor ponosa ili stida. Ipak, prostodušno su uvereni da je svet najrealnije predstavljen u modnim žurnalima, da se sa dovoljno novca i ukusa može stići do idealnog Čoveka i Zdravog Društva. Zadovoljno gledaju na sadašnjost i budućnost. Prošlost ili preglasno ističu ili nekako prečukuju.

Šminkerji kao potkulturna grupa, po svojim rešenjima imidža, zvuka, žargona, ponašanja, po pogledu na svet ne nude stvarne alternativu u odnosu na prihvocene društvene vrednosti unutar kulturne scene. Njihova otvorena čežnja za privilegovanim vrednostima, nedostiznim kulturnim predmetima i otmenim sastajalištima gde se prikazuje i dokazuje poželjan društveni status nije nova. Tendencija zatvaranja u elitne kružove uznenimira »zvaničnu«, ideo-loski obradenu, sliku naše stvarnosti u kojoj »nema protivrečnosti«, niti bi »smelo da bude« bilo kakvih sukoba, razliku, potrebu za izdvajanjem ljudi. Ova potkulturna dinamika upozorava na retrogradne procese, povratak ili stalno »prikriveno« prisustvo onog što je odmah nakon revolucije ideo-loski osporavano, praktično zabranjivano a teorijski projektovano na kapitalizam i »trulu« buržoasku, dekadentnu klasu. Navodno »zauvek« prognano nije prestalo da nas se tiče. Izbačeno uz ideo-loski zamor, ovo »buržoaziranje« vratilo se kroz dečije sobe, školske klupice, ženske krpice ne samo »trulih ostataka« već i novih rukovodećih slojeva. Svojom pojmom, navikama i očekivanjima šminkerji »smekšavaju« ideo-loski tvrdno postavljen model života. Upozoravaju da ideo-loski važeća slika stvarnosti ne funkcioniše i da je, bar za šminkere, neubedljiva i ni malo privlačna.

Pojedinačna, grupna i generacijska rešenja identiteta i obrasci ponašanja koje nudi neoromantičarski potkulturni odgovor u beogradskoj šminkerskoj varijanti »problematična« su (sa stanovišta autentičnih potreba) i subverzivna (dovode u pitanje proklamovane društvene vrednosti koje socijalizam tvrdi da nudi) u isto vreme. Iako promoviše snažan konformistički princip i osnažuje malogradanski duh menja izgled i navike svakodnevnog života. Rešenja koja nudi ostaju u paradoksima snobovske pomenrenosti i zbumjenosti.

Šminkeri su dobrovoljne »žrtve« ili »junaci« vešto odmerene sheme spolašnjih očekivanja koja treba zadovoljiti i unutrašnjih sumnji i povera kojima treba odoleti da bi se steklo pravo na malo »bezbednog elitizma«, zaštićene izuzetnosti prava da se bude poseban, nečiji, prihvaćen, ali i da se prigrabi ugled i moć. Ova prekomerna uklopljenost nagrađuje se privilegijama. Prilagodeni čudljivim zahtevima svog kruga šminkeri se još jednom »ulaguju« svetu odraslih i za to dobijaju ocenu pet. I, najzad, »prohodni« su u svetskim sistemima vrednosti. Problema nema ni sa zvaničnom javnom scenom. I ona je »šminkerska« tu važe diktati koje valja slepo slediti. A subverzija svakodnevног koju šminkeri nude je na nivou njegove dorade, promene izgleda. Grupni konformizam je deo igre: »Našla sam sebe u tom društvu, upoznala sam sve one koji su slični meni.« Najeća opasnost dolazi iz grupe u kojoj svakog časa svako može da bude proglašen folirantom i »odstranjen« iz nje. Dokazivanje da si »pravi« je priča bez kraja. Ni »happy end« nije ono što je nekad bio.

Ovakav izbor šminkera ne izvodi se kao posledica »krize identiteta«, niti pripadnike ove potkulture okuplja traganje za novim društvenim vrednostima. U osnovi je snažna potreba za saglasnošću sa ponuđenim, prihvatanje i prilagodavanje onom što nudi porodica, pripadništvo ili težnja ka »višoj« klasi, obnavljanje privilegija unutar odabranе profesije. Ovo će, kako tvrde, u kasnijem životu, nastojati sami sebi da priušte. Uostalom, zbog toga su i postali šminkeri: »Društvo na fakultetu je bilo takvo, zbog društva u kome sam se kretala, materijalne prilike su mi to omogućavale.« Materijalna sigurnost i blagostanje bitni su za šminkere, ali i zainteresovanost za estetski utisak. Ne očekujte od beogradskog šminkera da se bori za

ideale ili da se žrtvuje za drugog. On bira konkretni trenutak i prostor za sebe, svoju potrebu, posvećuje se dnevnoj temi, bira dostižno zadovoljstvo. Postojeće je O.K. za njega. Dovoljno je »našminkati ga« za budućnost, uneti više čistote, radosti, dobre namere. U isto vreme kada u pankera »prepoznaju pakao«, nedred, haos, i sve »ono što oni nisu«, i »ne žele da budu« izjavljuju da su zainteresovani za humanizaciju odnosa. Neko bi trebao, za njih, umesto njih, u međuvremenu nešto da učini sa »o pankera«.

Pogled na svet koji prihvataju šminkeri eklektički je spoj bekstva od »ovdašnjeg« (domaćih priliika i prosečne mogućnosti) i obuke da se živi ležernije, da se okruži lepim predmetima, »finim« ljudima i da se postane neko. Svojim izgledom šminkeri kao da poručuju »nisam odavde«, živi tako kao da sakriva da je on i »neko drugi«, smatra da je ono »pravo« tamo gde je on. Naučio je kako se »pametno uživa«, »pametno troši«, »pametno stari« u privilegovanim internacionalno proverenim oazama lepote, kvaliteta, probranog, najboljeg. Pod bezizražajnom maskom narcisa, on je bezbedan, fin, uklopljen. »Strči« samo u dozvoljenom: odeća i muzika odudaraju »samo malo« od »klasičnog društva« i njegove monotonije. Potrebu za razlikovanjem odobrio je ekspert a pravo na izdvajanje u elitu potvrđeno je snažnim »estetskim nagonom« i »voljom za moć«. Promena se čeka, »donosi« sa puta, novi trend dolazi odnekud »izvana«. Šminkeri, za sad, kao da ne veruju u potrebu i mogućnosti promene iz-unutra, još se nisu dosetili da je posredstvom njihovog imidža promena neizbežna i svakodnevna.

Među šminkerima preovladuje »spolja usmeren i na tržište orientisan« društveni karakter (Rizman, 1965). Većina poželjnih vrednosti, kriterijumi vrednovanja dolaze spolja, pronalaze

se izvan njihovog autentičnog doživljajnog sveta. Saglasni su sa postojećim i očekuju da i sami budu prihvaćeni. »Laž«, »pomerenoš«, površnost, za koju hoće da optuže druge, postaju deo njihovog sveta. Ne uznenimira ih to što ih pripadnici drugih grupa vide kao »prazne«, »folirante« i »pozere« niti su spremni da pokažu kakvi su oni zapravo. Nastoje da sebe preporče kao normalne, uredne, pristojne, u koje se može imati poverenja.

S obzirom da su i naziv šminkeri smislili posmatrači a ne oni sami i da im je pažnja, ipak, usmerena na to »kako ih drugi opažaju«, razumljivo je da ne žele da uznenire, da provociraju svet oko sebe, niti su spremni da izdrže kritiku. Svojim imidžom »slatke, fine dece« sa velikim novčanicama žele da budu primećeni ali tako da ih niko ne uznenimira. Žele nešto da pokažu ali i mnogo toga da sakriju.

Eksperimentisanje sa novim vrednostima, unošenje novog materijala u društveni život i otkriće alternativnih obrazaca života, iako je namera i izbor, još uvek nije stvarna mogućnost šminkerske potkulture. Šminkeri priželjkuju promociju na javnoj društvenoj sceni. Ova potkulturna nije samo simbolička. Još je neizvesno kako će rešiti to što imaju averziju prema politici. Nepoverljivi su prema grupi (malo toga čine zajednički, u dogовору). Aktivni su u onom smislu u kojem žele da vide svet oko sebe kao prijatan, čist, zabavan, bez sukoba. Nije im jasno zbog čega svim ljudima ne izgleda takav. Kao da poručuju: Može i ovako da se živi, zar ne? »Obaveza preinacavanja stvarnosti« za šminkera, obuhvata rad na sopstvenom imidžu i ulepšavanju najbliže okoline a to su spremni da ponude kao društveni obrazac drugim grupama.

## mit o originalnosti

(sudbina pankerske i šminkerske potkulture)

### ines prica

»Ostaće samo sumorna jednoobraznost u kojoj možemo očekivati jedino manje i beznačajne mestimične fluktuacije.« (smrt svemira po N. Vineru)<sup>1</sup>

Potkultura ima dva života: jedan živi kroz svoje izražavanje, a drugi kroz priču o sebi. Pankeri i šminkeri su predstavnici potkulture osamdesetih i to one njene težnje da promišlja u ekstremima, da imenuje različitost i da je pokaže, odnosno da je »odživi« u jednom kratkom i »eksperimentalnom« roku, u kojem je jedini važeći jezik — »nemi« jezik simbola. Kao takvim »preteranim i preobilnim« simboličkim sistemima, potkulturama se stalno nutkaju drugi jezici, ova ili ona objašnjava, jasne ideologije koje izvlače njene »buntovne« ili »alternativne« sadržaje, ili pak one koje jednim potezom brišu svaki njen smisao i težnju. Zajedničko je ipak ovim narativnim aspektima potkultura da svi na neki način dotiču pitanje njene originalnosti (odnosno neoriginalnosti), bilo da zbog »neadekvatnosti« njene forme, proglašavaju »neadekvatnim« i njen smisao, ili je koriste kao poziv za internacionalne ideje, ili je, pak, tako »doteruju« da se ona kulturi može predstaviti kao — original. Njen »stranstvovanje« će se funkcionalizovati, upotrebljavati za do-

kaze »mnogih stvari«, ali će na taj način više govoriti o njenim tumačima nego o njoj samoj.

### DOMAĆI PANK I »INOFAKTOR«

»Do sada ispoljeni i potencijalni bezbednosni aspekti okupljanja gradana SFRJ u pomodarskim grupama i pokretima, naročito jak uticaj inofaktora i intenziviranje pomodarskih i drugih vaninstitucionalnih oblika okupljanja u svetu, ukazuje da ovoj pojavi i u našoj zemlji ubuduće treba posvetiti više pažnje. Pokušaji nepriatelja da pomodarske grupe u našoj zemlji koristi za svoj nastup, nameće potrebu osmišljenjeg i organizovanijeg postavljanja i delovanja svih subjekata društvene samozaštite pa, među njima, i organa i službi bezbednosti.«<sup>2</sup>

Pošto se ne zna tačno ko je »prvi doneo zihernadlu u Jugoslaviju«, nekim istorijskim početkom panka na našem tlu smatra se izvedba »Anarchy in the U.K.« od strane ljubljanskih »Pankrt« (u prevodu »Kopilad«), godinu dana nakon što je »Anarhija« Sex Pistolsa<sup>3</sup> šokirala i samu



Veliku Britaniju (Zagreb, 1977).<sup>4</sup> Sledbenički pank odmah je započeo relativno samostalni život u odnosu na svoj kreativni pandan. Ovaj transfer pankerskih simbola zaista bi se mogao nazvati komplikovanom semantičkom operacijom. Osim nekih univerzalnijih kodova, pank je doneo i svoje »gotove«, kontekstualne simbole, svedene na manifest. Zbog svoje spektakularnosti, naime, pank je veoma rano morao da se »samoobjasni«, ispriča »shvatljivim« jezikom. Izneverivši tako (iako samo delimično) »svoje odbijanje da se okupi oko lako prepoznatljivog skupa središnjih vrednosti«, svoju »nelokalizovanost« i svoju »prazninu«<sup>5</sup> — pank primarni karakter idejnog pokreta, šireći svoju simboličku aparaturu po svetu zajedno sa »uputstvima za upotrebu«. Ovo, međutim, ne pojednostavljuje mnogo problem širenja (odnosno prihvatanja) panka, jer je taj »folklor« bio rastrzan protivurečnostima. Od nihilizma do aktivnog političkog angažmana, od fašisoidnih do jasnih antirasističkih zahteva, od »radničke prostote« do elitističke sofisticiranosti, od potenciranog zajedništva do katatoničnog solipsizma... sve je to na kraju